

Το αγεφύρωτο χάσμα Ελληνισμού και Χριστιανισμού (Μέρος Β΄)

Στο πρώτο μέρος, είχαμε αναφερθεί εκτεταμένα στο χάσμα μεταξύ Ελληνισμού και Χριστιανισμού και είχαμε δείξει ότι αυτό οφείλεται στην ουσία των δύο αυτών μεγεθών που δεν έχουν κανένα κοινό σημείο αναφοράς. Αυτό το είχαμε στηρίξει κυρίως σε πρωτογενείς πηγές και δευτερευόντως σε θέσεις επιφανών ορθοδόξων. Ακόμα, είχαμε δει τι θεωρείται σοφία «αληθινή» και τι «ψεύτικη» μέσα από τα κείμενα των αγνώστων συντακτών και διασκευαστών των βιβλίων της Βίβλου, προκειμένου να κατανοήσουμε την κατοπινή πατερική σκέψη, την ποτισμένη στα «θεία» αυτά διδάγματα, με σκοπό να αντιληφθούμε σαφέστερα τι εννοούν οι θεωρητικοί του Χριστιανισμού όταν αναφέρονται στην «φιλοσοφία». Σε αυτό το δεύτερο μέρος, θα ολοκληρώσουμε την μικρή μελέτη μας, αναφερόμενοι στην νοθεία της ελληνικής σκέψης που επιχειρήθηκε κατά την εκχριστιανισμένη ρωμαϊκή περίοδο της ιστορίας.

1. Η νοθεία της ελληνικής σκέψης από τον Χριστιανισμό - Όταν η φιλοσοφία έγινε θεραπαινίδα της φιλοσοφίας, επί Βυζαντίου

Η εκλεκτική θέση ορισμένων από τους πρώτους απολογητές του Χριστιανισμού, όπως δείξαμε στο προηγούμενο μέρος, που ήταν αντίθετη με την καταδικαστική θέση του Παύλου ως προς την φιλοσοφία, έδωσε το έναυσμα στους μεταγενέστερους εκκλησιαστικούς να νοθεύσουν επισήμως την έννοια της «φιλοσοφίας», κάνοντας λόγο για «κατά Χριστόν φιλοσοφία», «ημετέρα φιλοσοφία» διακρινόμενη σαφώς από την «θύραθεν». Τέτοιες διακρίσεις θα είναι πια πολύ συχνές στην χριστιανική γραμματεία. Η φιλοσοφία πια κατευθύνεται στα «θεία», με αφετηρία την Βίβλο.

Ο «άγιος» Διάδοχος Φωτικής, φτάνει στο σημείο να γράψει στα «Κεφάλαια Γνωστικά», ότι «Δεν υπάρχει τίποτε πτωχότερο από μια διάνοια που φιλοσοφεί τα θεία εκτός Θεού» **(Άπαντα, Φ. ΕΠΕ 9, σελ. 119, εκδόσεις Γρηγόριος Παλαμάς)**. Όπως είχε πει και ο Ευσέβιος Καισαρείας στην «Ευαγγελική προπαρασκευή», «ο Χριστιανισμός, ούτε Ελληνισμός ων ούτε Ιουδαϊσμός, αλλά τις καινή και αληθής θεοσοφία» (1,5,12).

Φιλοσοφία θεωρείται πλέον η ίδια η θεολογία, και μάλιστα η χριστιανική. Ένας επιπλέον λόγος για τον οποίο δεν μπορούμε να ισχυριστούμε τα περί συνθέσεως, είναι ότι ο Χριστιανισμός πήρε στοιχεία κυρίως από τον Αριστοτελισμό και τον Πλατωνισμό. Όμως, η ελληνική φιλοσοφία δεν αποτελείται μόνο από τον Πλάτωνα και τον Αριστοτέλη. Υπάρχει πλήθος ρευμάτων και σχολών, όπως ο Επικουρισμός, οι σοφιστές, οι Ίωνες φυσικοί φιλόσοφοι, οι ατομικοί κ.ά.

Αυτές οι ενέργειες έχουν ως αποτέλεσμα την δημιουργία του νόθου. Αυτό το νόθο, αποκαλείται από τους εκκλησιαστικούς «νέα φιλοσοφία»(!) .

Ο γνωστός για τις ανθελληνικές του θέσεις, πρωτοπρεσβύτερος και νυν «κεκοιμημένος» Ι. Ρωμανίδης, γράφει, ότι «Ο Γεώργιος Φλορόφσκι ορθώς υποστηρίζει ότι οι Έλληνες Πατέρες εδημιούργησαν **μίαν νέαν φιλοσοφίαν**, πολύ διάφορον του Πλατωνισμού και του Αριστοτελισμού, η οπουδήποτε άλλου συστήματος σκέψεως» **(Το προπατορικό αμάρτημα, σ. 25, εκδόσεις Πουρναρά).**

Όπως αναφέρει σχετικά ο λόγιος αρχιμανδρίτης Επιφάνειος Θεοδωρόπουλος...

*Ο Έλλην έχει βεβαίως την θέσιν αυτού (ως και πας λαός) εν τω Χριστιανισμώ. Η θέσις όμως αυτή είναι **θέσις οπαδού και μαθητού και ταπεινού υπηρέτου** και ουχί θέσις συνεταίρου! Αν δε προπαρεσκεύασεν ούτως ή άλλως το έδαφος δια την διάδοσιν του Χριστιανισμού, εαυτόν πρώτον ωφέλησε, διότι απηλλάγη εκ του βορβόρου και ανυψώθη εξ αθλιότητος ασύλληπτου.*

(Περί τας «Ελληνοχριστιανικάς συνθέσεις», Άρθρα - Μελέται Επιστολαί. Τόμος Α', Αθήνα 1986)

Αλλά και ο καθηγητής πατρολογίας, Στυλιανός Παπαδόπουλος, που αναφέρει...

*Δια να συναντήσουν οι εκκλησιαστικοί συγγραφείς τον άνθρωπο του κόσμου μίλησαν τη γλώσσα του. Εάν συγχρόνως δεν νόθευσαν την αλήθεια του Ευαγγελίου, συνέβη διότι οι συγγραφείς μας είχαν βαθειά συνείδηση **της απόλυτης διαφοράς μεταξύ των δύο μεγεθών, του χριστιανισμού και της θύραθεν ποικίλης σκέψεως**. Όσο καλύτερα ο συγγραφέας γνώριζε κι αναγνώριζε τη διαφορά αυτή, τόσο γνησιότερη διαφύλαττε τη χριστιανική αλήθεια. Στο θέμα δημιουργήθηκε συχνά παρεξήγηση με διπλή κατεύθυνση. Η μία οδήγησε προς την απόλυτη απόρριψη της πνευματικής γλώσσας της εποχής, η άλλη προς την αδιάκριτη και χωρίς προϋποθέσεις πρόσληψή της. [...] Στο*

προκείμενο θέμα ορθόδοξοι αποδείχτηκαν όσοι διέθεταν βαθειά γνώση και συνείδηση τόσο των πραγμάτων όσο και **των ορίων**, στα οποία μπορούσε να κινηθεί ο κήρυκας του Ευαγγελίου. Αυτοί ήσαν κατ' εξοχήν οι Πατέρες και Διδάσκαλοι. **Χρησιμοποίησαν την ορολογία, τις δομές σκέψεως, και κήρυξαν με τη βοήθεια των παραστάσεων της εποχής τους, αλλά στις κρίσιμες για την αλήθεια στιγμές άφηναν να νοηθεί ή σημείωναν ότι η ορολογία εδώ είχε άλλο περιεχόμενο, οι δομές και οι παραστάσεις στο χώρο της Εκκλησίας έχουν συμβατικό χαρακτήρα.**

(Α Τόμος Πατρολογίας Στ. Παπαδόπουλου, εκδόσεις Παρουσία, σελ. 52-53)

Ο ιστορικός Γ. Κορδάτος...

Η επικράτηση του Χριστιανισμού ανέβασε τη θεολογία πάνω από κάθε εμπειρία και επιστήμη. Έτσι η θεολογία, μια που **κηδεμόνευσε όλα τα είδη του Λόγου**, στάθηκε τροχοπέδη στην ελεύθερη σκέψη, γι' αυτό έφερε και τον πνευματικό μαρασμό

(Ακμή και παρακμή του Βυζαντίου, σ. 153, εκδ. Μπουκουμάνη)

Όσο και αν στα χρόνια αυτά παρατηρήθηκε μεγάλη επίδοση στην μελέτη των αρχαίων ελλήνων συγγραφέων και ποιητών, **οι πιο πολλοί διανοούμενοι του Βυζαντίου δεν μπόρεσαν να χειραφετηθούν από την θεολογούσα φιλοσοφία.** [...] Οι πιο πολλοί βυζαντινοί φιλόσοφοι και ελληνιστές μελετούσαν τα αρχαία κείμενα για να βρουν επιχειρήματα που να αποδείχνουν αλάνθαστα τα δόγματα της ορθοδοξίας. **Η φιλοσοφία, όπως και στην Δύση, κατήντησε υπηρέτρια της θεολογίας.**

(ο. π. σ. 374)

Αλλά και ο δογματολόγος Χρήστος Ανδρούτσος, αναφέρεται στην υποταγή της φιλοσοφίας στην θεολογία. Την υποταγή δηλαδή της ελεύθερης σκέψης στα δόγματα: «**Η δε υπηρεσία αυτή του ανθρωπίνου λόγου ανεγνωρίσθη έκπαλαι ως αναγκαία και απαραίτητος επικουρία εις κατοχύρωσιν των θείων αληθειών κατά της απιστίας**» **(Δογματική της Ανατολικής Ορθοδόξου εκκλησίας, Χρήστου Ανδρούτσου, σ. 19)**

Ας δούμε τώρα, ορισμένες πατερικές περικοπές που δείχνουν την επιλεκτική

χρήση της φιλοσοφίας...

Ο Ιουστίνος, σύμφωνα με την θέση του «σπερματικού λόγου», διακρίνει τα «καλώς λεχθέντα» από τα (προφανώς) «κακά λεχθέντα» των φιλοσόφων. Τα μεν πρώτα είναι χριστιανικά(!), τα δε δεύτερα είναι απορριπτέα.

Όχι ότι τα διδάγματα του Πλάτωνος είναι ξένα προς τα του Χριστού, αλλά διότι δεν είναι εντελώς όμοια, όπως ούτε τα των άλλων, των Στωικών, των ποιητών και των συγγραφέων. Διότι ο καθένας από αυτούς βλέποντας εκ του σπερματικού θείου λόγου ό, τι ήταν συγγενές με την φύση του, καλώς αποφάνθηκε. Λέγοντας όμως πράγματα ενάντια προς αλλήλους σε κυριότατα σημεία, φαίνονται ότι δεν έχουν αποκτήσει επιστήμη και γνώση αναμφισβήτητη. Όσα λοιπόν έχουν λεχθεί από όλους καλώς, ανήκουν σε μας τους Χριστιανούς.

(ΕΠΕ 1, Β΄ Απολογία, σελ. 226, εκδόσεις Γρηγόριος Παλαμάς)

Ο Κλήμης ο Αλεξανδρείας, που πολλές φορές προβάλλεται ως παράδειγμα εκκλησιαστικού διδασκάλου που προσπαθεί να συμφιλιώσει την ελληνική φιλοσοφία με τον Χριστιανισμό, όχι μόνο τα ξεχωρίζει, αλλά θεωρεί επιπλέον ότι ο Χριστιανισμός είναι ανώτερος. Γράφει...

Διακρίνεται η ελληνική αλήθεια από τη δική μας, αν και βέβαια έχει το ίδιο όνομα, και ως προς το ύψος της γνώσης, και ως προς την εγκυρότερη απόδειξη, και ως προς τη θεία δύναμη, και ως προς τα όμοια. Γιατί **εμείς είμαστε Θεοδίδακτοι, εφόσον διδαχτήκαμε πράγματι τα ιερά γράμματα από τον Υιό του Θεού.**

(Στρωματείς, Λόγος Α΄, ΕΠΕ 3, σ. 121, εκδόσεις Γρηγόριος Παλαμάς)

Σε άλλο σημείο, αναφέρεται...

Είτε λοιπόν λένε κάπου κάπου ότι οι Έλληνες διατύπωσαν κάτι από την αληθινή φιλοσοφία, και αυτά ήταν μια εκδήλωση της θείας οικονομίας.

(ο. π. σ. 115)

Για την επιλεκτικότητα του Κλήμη Αλεξανδρείας, μαρτυρεί και ο Ευσέβιος Καισαρείας, ο οποίος γράφει ότι, «Εις τους Στρωματείς λοιπόν όχι μόνο προβαίνει σε στρώση εκ της θείας Γραφής, αλλά επίσης μνημονεύει και **ό, τι ωφέλιμο έχει**

λεχθεί από τους Έλληνες κατά την κρίση του» (Άπαντα Ευσεβίου, Εκκλησιαστική Ιστορία, ΕΠΕ 2, σ. 251, εκδόσεις Γρηγόριος Παλαμάς).

Ο Κλήμης αναφέρεται ως παράδειγμα εκκλησιαστικού δασκάλου, ο οποίος προσπάθησε να συνδυάσει τον Ελληνισμό με τον Χριστιανισμό. Όμως δεν το έκανε χωρίς να παραχαράξει τον πρώτο. Τα μη ωφέλιμα που δεν μνημόνευσε στα έργα του, προφανώς ήταν ασυμβίβαστα με τον Χριστιανισμό.

Ο Βασίλειος Καισαρείας, ένας από τους «μεγάλους» Καππαδόκες Πατέρες, αναφέρεται και αυτός στην επιλεκτική χρήση της φιλοσοφίας. **«Στην ζωή αυτή λοιπόν οδηγούν οι άγιες Γραφές, με το να μας παιδαγωγούν με απόρρητες αλήθειες» (Προς τους νέους· Πως μπορούν να ωφεληθούν από τα ελληνικά γράμματα, ΕΠΕ 7, σ. 321).**

Και συνεχίζει:

«Και εμείς ας είμαστε σώφρονες, αφού αποκομίσουμε απ' αυτά όσον μας είναι οικείο και συγγενεύει προς την αλήθεια, τα υπόλοιπα θα τα παρατρέξουμε. Και, όπως, όταν κόβουμε από την τριανταφυλλιά το άνθος, παραμερίζουμε τα αγκάθια, έτσι και στην περίπτωση των συγγραμμάτων αυτών, αφού καρπωθούμε από αυτά όσον είναι χρήσιμο, ας προφυλαχθούμε από το βλαβερό» (ο. π. σ. 327).

Ο Σωκράτης ο Σχολαστικός, αναφέρεται και αυτός στην μίξη της χριστιανικής θεολογίας με στοιχεία της ελληνικής σκέψης. Από την ανάγνωση ολόκληρης της σχετικής παραγράφου, γίνεται φανερό ότι αναφέρεται στα διατάγματα του αυτοκράτορα Ιουλιανού, όπου απαγόρευε στους χριστιανούς να διδάσκουν τα ελληνικά μαθήματα. Και τούτο, διότι θεωρούσε (ο Ιουλιανός) υποκριτικό να διδάσκει κανείς κάτι το οποίο δεν αποδέχεται, αλλά να το κάνει μόνο και μόνο για βιοποριστικούς λόγους. Από τα λόγια του Σωκράτη, προκύπτει η επιλεκτικότητα όσων στοιχείων είναι συμβατά με τα χριστιανικά δόγματα, και η απόρριψη όσων δεν είναι. Για παράδειγμα, η επικούρεια φιλοσοφία -εξίσου ελληνική- απορρίπτεται διότι προωθεί την απρονοησία του Θεού. Άξιο παρατηρήσεως είναι ότι ταυτίζει την «ελληνική παιδεία» με τα όσα «φιλοσόφησαν οι Έλληνες», δείχνοντας έτσι **τον εθνικό χαρακτήρα του ονόματος «Έλληνες»** και όχι τον θρησκευτικό. Δεν θα είχε κάποια λογική συνέπεια αν το «Ελληνική» σήμαινε...«ειδωλολατρική», καθώς λέει ότι *«πολλοί γαρ των παρ' Έλλησι φιλοσοφησάντων ου μακράν του γνώναι τον Θεόν εγένοντο».*

Επίσης, ότι χαρακτηρίζονται ως «πολέμιοι», δηλαδή ως «εχθροί», όσοι έχουν

αντίθετες απόψεις από τις χριστιανικές. Το κριτήριο είναι πάντα η «αποκαλυπτική αλήθεια», και εντοπίζεται στην φράση «το δε καλόν και την αλήθειαν έχοντες, πάντα προσλαμβάνομεν δοκιμάζοντες».

Η Ελληνική παιδείυσις ούτε παρά του Χριστού, ούτε παρά των αυτού μαθητών ή ως θεόπνευστος εδέχθη, ή ως επιβλαβής εξεβλήθη. Και τούτο, ως ηγούμαι, ουκ απρονοήτως εποίησαν· πολλοί γαρ των παρ' Έλλησι φιλοσοφησάντων ου μακράν του γνώναι τον Θεόν εγένοντο. Και γαρ και προς τους απρονοησίαν εισάγοντας, οίον Επικούρειους, ή άλλως εριστικούς, μετά της λογικής επιστήμης γενναίως απήντησαν, την αμάθειαν αυτών ανατρέποντες...

(Εκκλησιαστική Ιστορία, 3.16).

Τούτο δε ουκ αν πεισόμεθα, ειμή όπλα των πολεμίων κτησαίμεθα, και εν τω κτάσθαι μη τα των πολεμίων φρονώμεν, αλλά το μεν κακόν εκτρεπόμεθα, το δε καλόν και την αλήθειαν έχοντες, πάντα προσλαμβάνομεν δοκιμάζοντες· το γαρ καλόν, ένθα αν η, ίδιον της αληθείας εστί.

(ο. π. 3,16)

Είναι ενδεικτικό και το απόσπασμα του Γρηγορίου Παλαμά, από τον Α' Λόγο «Υπέρ των Ιερώς Ησυχάζόντων», όπου η φιλοσοφία είναι καλή...μόνο όπου εξυπηρετεί τα «θεία δόγματα»...

*Εάν όμως κάποιος, επειδή η φιλοσοφία είναι φυσική, λέγει ότι αυτή δόθηκε από τον Θεό, είναι σωστό αυτό που λέγει και δεν διαφωνεί με μας και δεν εξαιρεί από την κατηγορία **αυτούς που την χρησιμοποίησαν κακώς** και τέλος την κατάντησαν στο παρά φύση· αυξάνει μάλιστα περισσότερο την καταδίκη αυτών, **γιατί δεν χρησιμοποίησαν με τρόπο αγαπητό στο Θεό τα δοσμένα από αυτόν**. Άλλωστε και ο δαιμόνιος νους, αφού έχει δημιουργηθεί από τον Θεό, έχει κατά φυσικό τρόπο τη φρόνηση του Θεού, αλλά δεν θα πούμε ότι έχει από τον Θεό και την ενέργειά του, αν και έχει από τον Θεό τη δυνατότητα της ενέργειας· γι' αυτό και δίκαια θα χαρακτηρίζονταν αυτή παραφροσύνη μάλλον, παρά φρόνηση. Έτσι λοιπόν, και ο νους των έξω φιλοσόφων είναι θείο δώρο έχοντας έμφυτη τη φρόνιμη σοφία, επειδή όμως **εκτράπηκε εξ αιτίας των διαβολών του πονηρού, μετασχηματίστηκε σε μωρή και πονηρή και ανόητη σοφία**, σαν προϊσταμένη τέτοιων δογμάτων. Και αν κάποιος πάλι έλεγε ότι ούτε η επιθυμία και η γνώση των δαιμόνων είναι κάτι εντελώς κακό, γιατί αυτοί ποθούν να υπάρχουν και να ζουν και να σκέπτονται, πρώτον βέβαια δίκαια*

θα αντακούσει πάλι από εμάς εκείνο, ότι δεν δυσανασχετεί δικαιολογημένα, όταν **εμείς αποκαλούμε δίκαια την ελληνική σοφία μαζί με τον Αδελφόθεο δαιμονιώδη**, επειδή είναι γεμάτη από έριδα και περιέχει **κάθε σχεδόν φαύλο δόγμα**, εφόσον μάλιστα έχει εκπέσει και από τον σκοπό της, τη θεογνωσία δηλαδή· γιατί και έτσι θα γίνει μέτοχη του αγαθού κατά το τελευταίο και αμυδρό απήχημα. Έπειτα απαιτούμε να σκεφθεί αυτός και αυτό, ότι κανένα κακό δεν είναι κακό, καθότι υπάρχει, αλλά καθότι εξέπεσε από την κατάλληλη και πρέπουσα ενέργεια και τον σκοπό της ενέργειας. Ποιο είναι λοιπόν το έργο και ο σκοπός εκείνων που αναζητούν τη σοφία του Θεού στα κτίσματα; Δεν είναι η εύρεση της αλήθειας και η δοξολογία του Δημιουργού; Είναι φανερό στον κάθε ένα. Αλλά η γνώση των έξω φιλοσόφων απέτυχε και στα δύο. Υπάρχει όμως και κάτι χρήσιμο σε αυτήν για μας; Βεβαιότατα. Άλλωστε και στα αφαιρούμενα από τις σάρκες των φιδιών υπάρχει πολύ δραστικό και θεραπευτικό υλικό και οι γιατροί θεωρούν άριστο και χρησιμότερο αντίδοτο το παρασκεύασμα από αυτά. Και στα δηλητήρια που παρασκευάζονται προς εξαπάτηση αναμιγνύονται και τα γλυκύτερα από τα φαγώσιμα, επειδή μπορούν να συγκαλύψουν την περίτεχνη κατασκευή. **Υπάρχει λοιπόν κάτι χρήσιμο σε αυτά, και ίσως μάλιστα πολύ, σαν μέλι που αναμίχθηκε με κώνειο**, αλλά υπάρχει και πολύς φόβος, μήπως, ξεχωριζόμενο από εκεί το χρήσιμο, παραληφθεί μαζί κατά λάθος κάποιο θανατηφόρο υπόλειμμα.

(Άπαντα Γρηγορίου Παλαμά, ΕΠΕ 2, σελ. 87- 91, εκδόσεις Γρηγόριος Παλαμάς)

Όπως αναφέρει ο Αναστάσιος ο Σιναΐτης, στο έργο του «Οδηγός»...

Έπρεπε όμως πριν από όλα να γνωρίζουν, ότι **η παράδοση της καθολικής Εκκλησίας δεν συμφωνεί, ούτε ακολουθεί σε όλα τους φιλοσοφικούς όρους των Ελλήνων**, ιδιαίτερα μάλιστα στο μυστήριο για τον Χριστό και στο λόγο για την αγία Τριάδα. Αντίθετα συμβαδίζει, όπως πρέπει στον Θεό, με κάποιο ιδιαίτερο, ευαγγελικό και αποστολικό κανόνα.

(Φιλοκαλία τ. 13 Α΄, σ. 39, εκδόσεις Γρηγόριος Παλαμάς)

Αν δεν ακολουθεί σε όλα, άρα ακολουθεί σε ορισμένα. Όμως, το λυπηρότερο της όλης υποθέσεως, είναι ότι οι εκκλησιαστικοί πατέρες καταφρόνησαν και καταδίκασαν την ελληνική σκέψη στην ουσία της. Αυτό θα καταδειχθεί μέσα από τα έργα των ιδίων.

2. Στην πραγματικότητα οι εκκλησιαστικοί πατέρες ήταν περιφρονητές της αρχαίας ελληνικής σκέψης - Αποδείξεις από τα πατερικά κείμενα

Ο λόγιος αρχιμανδρίτης, Επιφάνειος Θεοδωρόπουλος, με ειλικρίνεια συνοψίζει την πατερική γραμμή...

Τόσον η ταπεινότης μου, όσον και πολλοί άλλοι, δεν βλέπομεν συγγενείας και συζεύξεις μεταξύ Ελληνισμού και Χριστιανισμού, αλλά χάσματα και αβύσσους. Ο δεύτερος, ως νομίζομεν, είναι άρνησις και καταδίκη της ουσίας του πρώτου.

[...] Η ελληνική σοφία λαμβανομένη αυτοτελώς (άνευ ουδεμιάς, δηλαδή, συγκρίσεως προς το ευαγγέλιον), είναι αξία τιμής, ενίοτε δε και θαυμασμού. Έχει ποιαν τινα αξίαν και ωφέλειαν, ως έχει και το φέγγος των αστέρων εν τη νυκτί, όποτε ο ήλιος απουσιάζει. Αλλ' όπως, ανατελλούσης της ημέρας και του ηλίου φαινομένου, το φέγγος των αστέρων εκμηδενίζεται πάμπαν, ούτω και ενώπιον του άδυτου και ανεσπέρου της Αληθείας Ηλίου, του Σωτήρος Χριστού, η ελληνική σοφία, ως και πάσα ανθρώπινη σοφία, αποδεικνύεται μωρία απύθμενος. Εμωράνθησαν πλέον (ως ψάλλομεν εν τω Ακαθίστω) οι δεινοί συζητηταί, άμα δ' εμαράνθησαν οι των μύθων ποιηταί. Άσοφοι οι φιλόσοφοι εδείχθησαν, άλογοι δ' οι τεχνολόγοι ηλέχθησαν. Διεσπάσθησαν αι των Αθηναίων σοφών και ρητόρων πλοκαί, και μόνον των αλιέων της Γαλιλαίος αι σαγήναι δεν έμειναν κεναί. Οσάκις λοιπόν οι Πατέρες χαρίζονται εις την Ελληνικήν σοφίαν και βλέπουσιν ωφέλειαν τινα εις αυτήν, λαμβάνουσιν αυτήν **αυτοτελώς**.

Και ότι η ελληνική σοφία, αυτοτελώς κρινομένη, έχει αξίαν τινά, είναι αναμφισβήτητον. Υπάρχει όμως χωρίον των μεγάλων Πατέρων, ένθα αυτή επαινείται, θεωρούμενη εν συγκρίσει προς τον Χριστιανισμόν; Υπάρχει χωρίον των Πατέρων ομιλούν περί του δυνατού συζεύξεως Ελληνικού και Χριστιανικού πνεύματος, περί του δυνατού συγκράσεως ελληνικών και Χριστιανικών στοιχείων; **Οι Πατέρες, οσάκις βλέπουσι την Ελληνικήν σοφίαν εν αντιπαραβολή και συγκρίσει προς τον Χριστιανισμόν, δεν πλέκουσι δι' αυτήν στεφάνους, αλλά μαστίγια, δεν ευρίσκουσιν αυτήν σοφίαν, αλλά μωρίαν και άνοιαν, δεν ετοιμάζουσι δι' αυτήν θρόνους παρά ή, έστω, υπό τον θρόνον του Χριστιανισμού (ως πράττομεν ημείς δια των «Ελληνοχριστιανικών» συνθέσεων), αλλά βάραθρα, εις ά και καταρρίπτουσιν αυτήν ως ματαίαν και άχρηστον.**

(Περί τας «Ελληνοχριστιανικάς συνθέσεις», Άρθρα - Μελέται Επιστολαί. Τόμος Α'. Αθήνα 1986)

Ας ξεκινήσουμε από τους τρεις «Ιεράρχες», τους σημαντικότερους Πατέρες που θεωρούνται ως τιμητές των γραμμάτων και της ελληνικής παιδείας.

Ο πρωτοπρεσβύτερος Ι. Ρωμανίδης, ο άνθρωπος που συνετέλεσε στην στροφή της ορθόδοξης θεολογίας στην Ελλάδα στους αρχαίους εκκλησιαστικούς Πατέρες, γράφει σχετικά για τους τρεις «Ιεράρχες» των ελληνικών γραμμάτων:

*Εδώ στην Ελλάδα το μόνο κριτήριο μεγαλειότητας είναι το αν είναι κάτι από την αρχαία Ελλάδα. Γι' αυτό και η εορτή των Τριών Ιεραρχών εδώ στην Ελλάδα έχει πάρει αυτήν την μορφή που έχει, ότι δηλαδή οι Τρεις Ιεράρχες είναι συνεχιστές του μεγάλου Ελληνικού πνεύματος της αρχαίας Ελλάδος. **Αν όμως διαβάσει κανείς τους Τρεις Ιεράρχες και προ παντός τον ιερό Χρυσόστομο, θα δη ότι ο άγιος Ιωάννης ο Χρυσόστομος συνέχισα επικρίνει τους αρχαίους Έλληνες. Ο Χρυσόστομος είναι μεγάλος «υβριστής» των αρχαίων Ελλήνων.** Για τον Χρυσόστομο δηλαδή το όνομα Έλληνας, που είχε καταλήξει να σημαίνει ειδωλολάτρης, είναι μία βρισιά και τίποτε άλλο. Αλλά και ο Μέγας Βασίλειος, όπως και ο Γρηγόριος ο Νύσσης δεν πάνε πολύ πίσω στο θέμα αυτό.*

(Πατερική θεολογία, κεφ. 16, εκδόσεις Παρακαταθήκη)

Κατά τον Γρηγόριο Νύσσης, ο θείος λόγος είναι ανώτερος της φιλοσοφίας...

*Κάθε ανθρώπινη σοφία και γνώση των όντων και κάθε δύναμη διανοητική και αντιληπτική φαντασία **βρίσκεται σε αδυναμία** να σταθεί συγκρινόμενη δίπλα στην απλούστερη τροφή των θείων διδασκαλιών. Το γάλα δηλαδή προέρχεται από τους μαστούς και είναι τροφή των νηπίων, ενώ το κρασί το απολαμβάνουν οι ωριμότεροι για τόνωση και θερμότητα. Αλλά όμως **το τέλειο της εξωτερικής σοφίας είναι ευτελέστερο από τη διδασκαλία του θείου λόγου** για τα νήπια.*

(Ερμηνεία στο Άσμα Ασμάτων, ΕΠΕ 7, σ. 45, εκδόσεις Γρηγόριος Παλαμάς)

Ο Βασίλειος Καισαρείας, του οποίου η φιλοσοφική παιδεία προβάλλεται από τους ημιμαθείς ως δήθεν απόδειξη των «ελληνοχριστιανικών συνθέσεων»,

παραλληλίζει το κάλλος της θύραθεν διδαχής με το κάλλος της πόρνης!

«Διότι όσο προτιμότερο είναι το κάλλος των αγνών γυναικών από το κάλλος των πορνών, τόση είναι και η διαφορά της δική μας διδαχής από την έξω» **(Άπαντα Βασιλείου, Εξαήμερος, ΕΠΕ 4, σ. 135, εκδόσεις Γρηγόριος Παλαμάς).**

Σε άλλο σημείο, με θλίψη και απογοήτευση αναφέρεται στα νεανικά του χρόνια όπου μαθήτευσε στην ελληνική φιλοσοφία. Χαμένα χρόνια, σύμφωνα με τον ίδιο τον Βασίλειο τον «Μέγα»...

Εγώ δαπάνησα πολύ χρόνο εις την ματαιότητα και αφάνισα σχεδόν όλη την νεότητά μου εις την ματαιοπονία, εις την οποία διέτριψα ασχολούμενος με την πρόσληψη των διδαγμάτων της υπό του Θεού μωρανθείσας σοφίας. Όταν κάποτε, σαν να σηκώθηκα από βαθύ ύπνο, κοίταξα μεν προς το θαυμαστό φως της αλήθειας του Ευαγγελίου, είδα το άχρηστο της σοφίας των αρχόντων του αιώνος τούτου των καταργουμένων, θρήνησα για την ελεεινή μου ζωή και ευχήθηκα να μου προσφερθεί χειραγωγή, για να εισαχθώ στα δόγματα της ευσέβειας.

(Άπαντα Βασιλείου Καισαρείας, Επιστολή προς Ευστάθιο Σεβαστηνό, ΕΠΕ 2, σ. 71, εκδόσεις Γρηγόριος Παλαμάς)

Ο Ιωάννης ο «Χρυσόστομος», πρωτοστάτης και υποκινητής των χριστιανικών βανδαλισμών, αφού έπειθε τις πλούσιες χριστιανές να προσφέρουν τον «οβολό» της καταστροφής, αναφέρει ότι από το στόμα των Ελλήνων βγαίνουν λόγοι μάταιοι και ακάθαρτοι.

«Οι λόγοι που απορρέουν από το στόμα των Ελλήνων είναι **μάταιοι και ακάθαρτοι**» **(Άπαντα Ι. Χρυσοστόμου, Ομιλία 4η Εις την Α΄ Κορινθίους, ΕΠΕ 18, σ. 113, εκδόσεις Γρηγόριος Παλαμάς).**

Ο Ελληνισμός παρουσιάζεται ως ληστής που κλέβει ψυχές, αλλά καταλύθηκε από την δύναμη του Χριστού!

«Ο μεν γαρ Ελληνισμός πανταχού της γης εκταθείς και τας απάντων ανθρώπων ψυχάς κατάσχων, ούτως ύστερον μετά την τοσαύτην ισχύν και την επίδοσιν υπό της του Χριστού κατελύθη δυνάμεως» **(Ομιλία εις Μακάριον Βαβύλαν, ΕΠΕ 34, σ. 428, εκδόσεις Γρηγόριος Παλαμάς).**

Σε άλλα σημεία, γράφει:

«Γιατί λοιπόν μεγαλοφρονείς για το θέμα, για το οποίο έπρεπε να ντρέπεσαι; Εάν δηλαδή **η σοφία αυτή πολεμά τον σταυρό και μάχεται τα ευαγγέλια**, δεν πρέπει να επαίρεσαι για αυτήν, αλλά απεναντίας να αισθάνεσαι ντροπή· διότι η αιτία για την οποία οι απόστολοι δεν υπήρξαν κατά κόσμο σοφοί, δεν είναι η αδυναμία του χαρίσματος, αλλά η πρόνοια να μην βλαφτεί το κήρυγμα».

(Άπαντα Ι. Χρυσόστομου, Ομιλία 3η εις την Α΄ Κορινθίους, ΕΠΕ 18, σ. 71, εκδόσεις Γρηγόριος Παλαμάς)

«Όπου λοιπόν υπάρχει η σοφία του Θεού, δεν χρειάζεται πλέον η ανθρώπινη σοφία» **(Άπαντα Χρυσόστομου, Ομιλία 4η εις την Α΄ Κορινθίους, ΕΠΕ 18, σ. 93, εκδόσεις Γρηγόριος Παλαμάς).**

Ο Γρηγόριος Νύσσης, άλλος ένας εκκλησιαστικός διδάσκαλος που προβάλλεται ως συμφιλιωτής της ελληνικής σκέψης με τον Χριστιανισμό, γράφει..

Γιατί αληθινά είναι **άγωνα η εξωτερική μόρφωση** που πάντοτε έχει ωδίνες και ποτέ δεν γεννά ζωντανό παιδί. Ποιος είναι ο καρπός των πολύχρονων πόνων της που μας έδειξε άξιος για τόσους και τέτοιους πόνους; Δεν είναι όλοι **ανεμογεννήματα** κι όλοι ανολοκλήρωτοι που αποβάλλονται πριν φτάσουν στο φως της θεογνωσίας, που θα μπορούσαν ίσως να γίνουν άνθρωποι, αν δεν κλείνονταν καθόλου στους κόλπους **της άγωνα σοφίας**. [...] Αν ασχολούμαστε κατά τον καιρό της μόρφωσής μας με τους εξωτερικούς λόγους, να μη μένουμε δίχως το γάλα της Εκκλησίας.

(ΕΠΕ 9, σ. 193, Στον βίο του Μωυσή, λόγος Β΄, εκδόσεις Γρηγόριος Παλαμάς)

Άγωνα, λοιπόν, η θύραθεν σοφία, άνευ των Γραφών.

Ο Γρηγόριος ο «Θεολόγος», θεωρεί ότι οι επιστημονικές γνώσεις είναι άχρηστες: «Να θυμάσαι το εξής· ότι δηλαδή από όλους αυτούς που εξάγουν συμπεράσματα, ή ασχολούνται με την γεωμετρία ή την αστρονομία, **δεν θα ωφεληθεί καθόλου η ζωή μας**» **(Εις Ήρωνα τον φιλόσοφο, Άπαντα Γρηγορίου, ΕΠΕ 3, σ. 263).**

Ο εκκλησιαστικός επίσκοπος Θεοδώρητος Κύρου, εξιστορώντας τα σχετικά με την δοξασία του Αρείου, θεωρεί ότι «ο παμπόνηρος και βάσκανος δαίμων» πλάνησε με την Ελληνική φιλοσοφία «άνδρας της μεν Χριστιανικής προσηγορίας ηξιωμένους, φιλοτιμία δε και κενή δόξη δεδουλωμένους», τους οποίους και «όργανα τούτους

των οικείων απέφηνε τεχνασμάτων». Με αυτόν τον τρόπο «**την Ελληνικήν πλάνην** δήλη γεγεννημένην και φωραθέντα τα ποικίλα **των δαιμόνων τεχνάσματα**», κατόρθωσε να κάνει ορισμένους χριστιανούς όχι πια να λατρεύουν την κτίση όπως στα προχριστιανικά χρόνια, αλλά «**τον Ποιητήν και δημιουργόν συνταχθήναι τη κτίσει κατασκευάσας**» **(Τόμος Α΄ εκκλησιαστικής ιστορίας)**. Αποκαλεί την ελληνική κοσμοαντίληψη ως «πλάνην» και «δαιμόνων τεχνάσματα». Δηλαδή, συνδέει τις αποκλίσεις από το «ορθόδοξο» δόγμα με επιρροές από τους αρχαίους Έλληνες φιλόσοφους. Από αυτό φαίνονται δύο πράγματα: Αφενός υπήρχε εποχή όπου δεν έχουμε ακόμα αυστηρά καθορισμένα δόγματα πίστεως, παρά μόνο ποικίλες θεολογικές απόψεις και αφετέρου ότι η ελληνική σκέψη επηρεάζει ακόμα τους χριστιανούς θεολόγους. Στο ίδιο έργο, αναφέρεται στον Εφραίμ τον Σύριο και τον Δίδυμο τον τυφλό. Για τον πρώτο αναφέρει ότι «**τους πολυσχιδείς των Ελλήνων διήλεγξε πλάνους**», και για τον δεύτερο ότι «**ποιητικών και ρητορικών μετέλαχε παιδευμάτων, αριθμητικής τε και γεωμετρίας και αστρονομίας και των Αριστοτέλους συλλογισμών και της Πλάτωνος ευεπείας**», αλλά «**ουχ ως αλήθειαν εκπαιδεύοντα, αλλ' ως όπλα της αληθείας κατά του ψεύδους γιγνόμενα**» **(ο. π. τ. 4)**.

Ο Μακάριος ο Αιγύπτιος, διευκρινίζει την διαφορά της «αληθινής» σοφίας της οποίας η δύναμη έγκειται από την θεία δύναμη, από την σοφία των Ελλήνων που βρίσκεται μόνο στον λόγο. Ένα άλλο Πατερικό χωρίο, όπου καθίσταται φανερό, ότι η «πραγματική» φιλοσοφία έχει πια ταυτιστεί με την θεολογία.

*Διότι εκείνοι είναι πραγματικά σοφοί και πολεμιστές και ανδρείοι και **φιλόσοφοι του Θεού** που οδηγούνται και ποιμάνονται ως προς τον εσωτερικό άνθρωπο από την θεϊκή δύναμη. Διότι οι φιλόσοφοι των Ελλήνων μαθαίνουν λόγους, ενώ άλλοι είναι «απαίδευτοι στον λόγο», ευφραίνονται και νιώθουν αγαλλίαση με την χάρη του Θεού, και είναι άνδρες θεοσεβείς. Ας ξεχωρίσουμε λοιπόν ποιοι είναι καλύτεροι. «Με έργα και θεία δύναμη», λέγει, «εγκαθίσταται η βασιλεία του Θεού στις ψυχές» όχι με λόγια, αλλά με έργα και θεία δύναμη **(12΄ ομιλία, Φιλοκαλία τ. 7, εκδόσεις Γρηγόριος Παλαμάς)**.*

Το ίδιο συμπέρασμα προκύπτει και από τον «Ασκητικό λόγο» του Νείλου του μοναχού...

*Επιχείρησαν πολλοί, και Εθνικοί και Ιουδαίοι, να φιλοσοφήσουν. **Μόνο όμως οι μαθητές του Χριστού προσπάθησαν να μάθουν την αληθινή φιλοσοφία,***

γιατί, μόνο αυτοί είχαν δάσκαλο τη Σοφία (το Χριστό), που έδειξε με έργα την επιμέλεια και την εργασία της αληθινής φιλοσοφίας. Οι πρώτοι, δηλ. οι Έλληνες, σαν να έπαιζαν δράμα πάνω στη σκηνή φόρεσαν ξένο προσωπίο, **έχοντας άδειο όνομα φιλοσοφίας, χωρίς να έχουν την αληθινή φιλοσοφία** και επιδεικνύοντας τη φιλοσοφικότητά τους με το να φορούν τρίβωνα και να έχουν γενειάδα και ραβδί. [...] Γιατί, φιλοσοφία είναι ορθή τοποθέτηση του χαρακτήρα, ενωμένη με αληθινή γνώση περί του Όντος, δηλαδή Θεού. Απ' αυτή πλανήθηκαν και οι δύο, Ιουδαίοι και Έλληνες, γιατί αποποιήθηκαν την Σοφία που ήρθε από τον ουρανό και **προσπάθησαν να φιλοσοφήσουν χωρίς Χριστό, που είναι ο μόνος που μας έδειξε με έργο και με λόγο την αληθινή φιλοσοφία.**

(Φιλοκαλία των Νηπτικών, εκδόσεις Το περιβόλι της Παναγίας, τόμος Α΄, σ. 235)

Στον «Ακάθιστο» ύμνο, που ψάλλεται από τους χριστιανούς προς τιμήν της «Θεοτόκου» σε όλους τους ορθόδοξους ναούς κατά τις πέντε πρώτες Παρασκευές της Μεγάλης Τεσσαρακοστής, αναφέρονται μεταξύ των άλλων, και οι εξής «χαιρετισμοί»:

Χαίρε, φιλοσόφους ασόφους δεικνύουσα· Χαίρε, τεχνολόγους αλόγους ελέγχουσα· Χαίρε, ότι εμωράνθησαν οι δεινοί συζητηταί· Χαίρε, ότι εμαράνθησαν οι των μύθων ποιηταί· Χαίρε, των Αθηναίων τας πλοκάς διασπώσα· Χαίρε, των αλιέων τας σαγήνας πληρούσα.

Με αυτά τα ανιστόρητα και πλήρη γελώτων άσματα, ευφραίνονται όσοι τα καταλαβαίνουν από το χριστεπώνυμο πλήρωμα.

Ο Τατιανός, ένας Σύριος απολογητής και μέγας ανθέλληνας αλλά και **νοθευτής** των ευαγγελίων (το «Διατεσσάρων» ευαγγέλιο -μια νοθευμένη σύνθεση των τεσσάρων κανονικών ευαγγελίων σε ένα- ήταν σε χρήση από την χριστιανική Εκκλησία ως τον 5ο αιώνα), στο έργο του «Λόγος προς Έλληνας» το οποίο «ο Ευσέβιος εξεχώρισεν από όλα τα συγγράμματα του Τατιανού (...) δια να τον επαινέση ιδιαιτέρως ως κάλλιστον και ωφελιμώτατον και να τον χαρακτηρίση ως διαβόητον» **(Τατιανός, Απολογητές, ΕΠΕ 2, εισαγωγή, εκδόσεις Γρηγόριος ο Παλαμάς)**, γράφει τα εξής:

«Μη έχετε τόσον εχθρικήν διάθεσιν προς τους βαρβάρους, ω Έλληνες, μήτε να

περιφρονείτε τα δόγματά των. Διότι ποιος θεσμός σας δεν ανάγει την σύστασίν του εις τους βαρβάρους;» (ο. π σ. 29).

«Διότι τι αξιόλογον διετυπώσατε φιλοσοφούντες; Ποιος δε από τους πολύ σπουδαίους απέφυγε την αλαζονείαν;» **(σελ.31)**.

Οι Έλληνες έχουν αλλόκοτη γνώμη και ακολουθούν τους δαίμονες.

«Τοιούτοι τινές εστέ και υμείς , ω Έλληνες, ρήμασι μεν στώμυλοι (= ευφραδείς), γνώμιν δε έχοντες αλλόκοτον (...) ισχυροίς νομίζοντες τοις δαίμοσι κατακολουθείν» **(ο. π σ. 54)**.

Ο Θεόφιλος Αντιοχείας, επίσκοπος του 2ου αιώνας, στα έργα του «Προς Αυτόλυκον», αφενός κάνει χρήση του όρου «Έλληνες» σε επίπεδο έθνους, αφετέρου καθυβρίζει και μάλιστα ονομαστικά.

Αναφέρεται στο πρώτο βιβλίο: «Ει δε και Έλληνας είποις και τα λοιπά έθνη, σέβονται λίθους και ξύλα και την λοιπήν ύλην» **(Απολογητές ΕΠΕ 2, σ. 340, εκδόσεις Γρηγόριος Παλαμάς)**.

Μωρός και κενός ο ελληνικός λόγος, και αν υπάρχει κάτι αληθινό, είναι ανακατεμένο με την πλάνη: «Δοκεί δε τα υπό των φιλοσόφων ή συγγραφέων και ποιητών ειρημένα αξιόπιστα μεν είναι παρά το φράσει κεκαλλωπίσθαι· **μωρός δε και κενός ο λόγος αυτών** δείκνυται, ότι πολλή μεν πληθύς της φλυαρίας αυτών εστί, το τυχόν δε της αληθείας εν αυτοίς ουχ ευρίσκεται. Και γαρ ει τι δοκεί αληθές δι' αυτών εκπεφωνήσθαι, σύγκρασιν έχει τη πλάνη» **(ο. π. σ. 384)**.

Για τον Αθανάσιο Αλεξανδρείας, τον λεγόμενο «στύλο της Ορθοδοξίας», ο σταυρός του Ιησού είναι ανώτερος της ελληνικής σκέψης, η οποία χαρακτηρίζεται ως «αληθοφανής», πράγμα που σημαίνει ότι στο βάθος της είναι ψεύτικη.

Οι φιλόσοφοι των Ελλήνων έγγραψαν πολλά με αληθοφάνεια και τέχνη· παρουσίασαν λοιπόν κάτι τόσο μέγα όσο ο σταυρός του Χριστού; Διότι μέχρι του θανάτου των τα σοφίσματά των είχαν την αληθοφάνεια, αλλά και όσα θεωρούσαν όταν ήσαν ζώντες, ότι έχουν ισχύ, ήσαν αντικείμενα ανταγωνισμού μεταξύ των και φιλονικούσαν μεταξύ των δια την θεωρία των.

(Άπαντα Αθανασίου, Περί Ενανθρωπήσεως, ΕΠΕ 1, σ.359, εκδόσεις Γρηγόριος Παλαμάς)

Πότε μωράθηκε η σοφία των Ελλήνων, παρά όταν η αληθής Σοφία του θεού

φανερώθηκε επί της γης;

(ο. π. σ. 347).

Η σοφία των Ελλήνων δεν προκόβει πια και η υπάρχουσα στο εξής εξαφανίζεται.

(ο. π. σ. 369)

Όσοι εκ των Ελλήνων προσχωρούν ακόμη και τώρα στην Εκκλησία, αφού εγκαταλείψουν την δεισιδαιμονία των ειδώλων, δεν λαμβάνουν την ονομασία εκ του ονόματος αυτών οι οποίοι τους κατηχούν, αλλά του Σωτήρα, **και αρχίζουν να ονομάζονται αντί Έλληνες Χριστιανοί.**

(Άπαντα Αθανασίου, Κατά Αρειανών Α΄, ΕΠΕ 2, σ. 35, εκδόσεις Γρηγόριος Παλαμάς)

Σημειώνουμε εδώ, ότι όχι μόνο δεν συμβιβάζονται, αλλά ακόμα και το όνομα αλλάζει.

«Έτσι και οι Έλληνες, αν και ομολογούν με το στόμα τον Θεόν, όμως υπόκεινται στην κατηγορία της αθείας (κείμενο: «αθεότητος έχουσι το έγκλημα»), διότι δεν γνωρίζουν τον πραγματικά υπάρχοντα και αληθινό Θεό» **(ο. π. σ. 335).**

Απορίας άξιο, το πώς υπάρχουν άνθρωποι που τολμούν να λένε ότι ο Χριστιανισμός είναι συνέχεια του Ελληνισμού, προάγγελος, από την στιγμή που ξεκάθαρα ο Αθανάσιος λέει ότι οι Έλληνες δεν είχαμε ιδέα περί του αληθινού θεού. Τα ίδια αναφέρει και αλλού.

«Οι Έλληνες και οι αιρετικοί δεν έχουν θεογνωσία, αλλά μόνη η καθολική Εκκλησία» **(Άπαντα Αθανασίου, Προς Μαρκελλίνο, ΕΠΕ 5, σ. 53, εκδόσεις Γρηγόριος Παλαμάς).**

Ο Ευσέβιος Καισαρείας, διαχωρίζει εντελώς την διδασκαλία των φιλοσόφων (που χαρακτηρίζονται «άθεοι»), από αυτήν των Γραφών.

Εγκαταλείψαντες τας αγίας Γραφάς του Θεού, ασχολούνται ε την γεωμετρία, με την δικαιολογία ότι είναι εκ της γης, λαλούν περί της γης και αγνοούν τον ερχόμενο από άνω. Ο Ευκλείδης λοιπόν γεωμετρεί φιοπόνως ανάμεσα σε μερικούς από αυτούς, ο Αριστοτέλης και ο Θεόφραστος, θαυμάζονται, ενώ ο Γαληνός ίσως και προσκυνείται από μερικούς. Τι χρειάζεται και να πούμε ότι

αυτοί οι οποίοι κάνουν κατάχρηση των τεχνών των απίστων χάριν της διδασκαλίας της αιρέσεώς τους και απαλλάσσουν την άδοξη πίστη των θείων Γραφών με την πανουργία των αθέων, δεν είναι ούτε πλησίον της πίστεως;

(Άπαντα Ευσεβίου, Εκκλησιαστική Ιστορία, ΕΠΕ 2, σ. 215, εκδόσεις Γρηγόριος Παλαμάς)

Ο Μάξιμος ο Ομολογητής, σε αλληγορική φράση του Γρηγορίου του «Θεολόγου» που αναφέρει ότι «δεν ανέχομαι μια πηγή να φράζει και το χείμαρρο να κυλά», εξηγεί ότι «πηγή είναι η ευαγγελική διδασκαλία, που πάντα αναβλύζει με την πίστη, ενώ χείμαρρος η εξωτερική φιλοσοφία, που αντλεί την πειθώ της μόνο από το λόγο» **(Άπαντα Μάξιμου, Ερωταποκρίσεις, ΕΠΕ 14 Α΄, σ.155, εκδόσεις Γρηγόριος Παλαμάς)**. Με άλλα λόγια, η φιλοσοφία δεν είναι ανεκτή στο να κυλά.

Για τον ίδιο τον Μάξιμο, αναφέρεται στον βίο του, ότι «ασκήθηκε με πολλή επιμέλεια στη γραμματική και την άλλη εκπαίδευση, τη ρητορική και την τέχνη του λόγου την έφτασε στο ακρότατο σημείο, και άκουσε μαθήματα φιλοσοφίας με τόση φιλοπονία, ώστε κανένα δεν άφησε να τον πλησιάσει έστω κι από μακριά». Η επιλεκτική χρήση της,ωστόσο, φαίνεται λίγο παρακάτω, όπου αναφέρεται: «Όμως όχι έτσι όπως τύχαινε και χωρίς διάκριση, αλλά, αφού απομάκρυνε και απέβαλε το σοφιστικό της μέρος και ό, τι σχετιζόταν με απάτη και παραλογισμούς, αποδέχθηκε ό, τι αναφερόταν σε λόγους και δόγματα και λογικές μεθόδους και αποδείξεις» **(Εις τον βίο του Μάξιμου του Ομολογητού, σ. 279, ΕΠΕ 15Γ, εκδόσεις Γρηγόριος Παλαμάς)**.

Ο Φώτιος, αν και είναι από τις λιγοστές εξαιρέσεις λόγιου χριστιανού ιεράρχη που αγαπά την ελληνική φιλοσοφία, εντούτοις στα έργα του φαίνεται η διάκριση της «καθ' ημάς» φιλοσοφίας (δηλαδή της χριστιανικής) και της «θύραθεν» (Αμφιλόχια, Μυριόβιβλος).

Αναφερόμενος στον Ανδρονικιανό, γράφει ότι «είναι της φιλοσοφίας εραστής στο ήθος, στη σκέψη και στη μορφή του λόγου του, ως προς την πίστη όμως είναι Χριστιανός» **(Άπαντα Φωτίου, Μυριόβιβλος, ΕΠΕ 5, σ. 59, εκδόσεις Γρηγόριος Παλαμάς)**.

Στην «**Ευαγγελική Προπαρασκευή**», ο Ευσέβιος αντιδιαστέλλει τον Εβραϊσμό από τον Ελληνισμό, λέγοντας ότι οι χριστιανοί προτίμησαν την εβραϊκή σκέψη! Συνεπώς και εδώ φαίνεται το ασυμβίβαστο. «Τισί ποτέ λόγοις την καθ' Εβραίους φιλοσοφίαν της Ελληνικής προτετιμήκαμεν» (Α,1). Και στην θεολογία το ίδιο: «Μη

άνευ λόγου σώφρονος δευτέρα θέμενοι τα της Ελλήνων φιλοσοφίας, την παρ' Εβραίους θεολογίαν προτετιμήκαμεν» (Δ 1).

Ο Αναστάσιος ο Σιναίτης γράφει: «Ούτε ο διάβολος θα τολμήσει να προτιμήσει την Ελληνική σοφία πάνω από την Μωσαική και προφητική και ευαγγελική και αποστολική παράδοση» **(Άπαντα Αναστασίου Σιναίτη, Οδηγός, Φιλοκαλία τ. 13 Α΄, σ. 119, εκδόσεις Γρηγόριος Παλαμάς).**

Στο ψευδεπίγραφο βιβλίο των «Αποστολικών Διαταγών», οι χριστιανοί προτρέπονται στα εξής:

Να μένεις μακριά από τα εθνικά βιβλία. Τι σου χρειάζονται άλλωστε τα ξένα λόγια ή οι νόμοι ή οι ψευδοπροφήτες, τα οποία μάλιστα και απομακρύνουν από την πίστη τους ελαφρόμυαλους; Τι δηλαδή σου λείπει στο νόμο του Θεού, για να στραφείς προς εκείνα τα ειδωλολατρικά παραμύθια; Γιατί είτε ιστορικά γεγονότα θέλεις να διαβάσεις, έχεις τα βιβλία των Βασιλειών· είτε φιλοσοφικά και ποιητικά, έχεις τους Προφήτες, τον Ιώβ και τον συγγραφέα των Παροιμιών, στους οποίους βρίσκεις περίσσεια σκέψη ποιήσεως και σοφίας, γιατί είναι λόγια του μόνου σοφού Κυρίου. Εάν πάλι έχεις όρεξη για ασματικά κείμενα, έχεις τους Ψαλμούς· εάν θέλεις να μάθεις για τη δημιουργία των αρχαίων, έχεις τη Γένεση· είτε, τέλος, θέλεις να γνωρίσεις νόμους και εντολές, έχεις τον ένδοξο Νόμο του Κυρίου. Μείνε με δύναμη λοιπόν μακριά από όλα τα ξένα και διαβολικά.

(Αποστολικοί Πατέρες, ΕΠΕ 1, σ. 43)

Ο Κύριλλος Αλεξανδρείας, ισχυρίζεται ότι ο φιλοσοφικός λόγος είναι ασύνετος. «Των Ελλήνων σοφοίς γραώδη και **ασύνετον λόγον**» **(Ερμηνεία στον Ησαία, ΕΠΕ 17, σ. 265, εκδόσεις Γρηγόριος Παλαμάς).**

Τα ελληνικά δόγματα είναι αλλόκοτα και μη πρόποντα σε έναν φιλόθεο νου: «Ο μεν ουν φιλόθεος νους και των αλλοκότων απηλλαγμένων δογμάτων Ελληνικής τε ως πορρωτάτω δεισιδαιμονίας αναφυγώ» **(Εις τον κατά Ιωάννην ευαγγέλιον, τ. Ε΄)**

Τα άπαντα των Ελλήνων είναι ψευδή: «**Ψευδή δε και των Ελλήνων άπαντα, σοφία και λόγοι**» **(Εις τους Ψαλμούς, ια΄)**

Οι σοφοί των Ελλήνων δεν δίδαξαν τίποτα το αναγκαίο: «Οι παρ' Ελλησι σοφοί ουδέν των αναγκαίων ημάς δίδαξαν. [...] Η γαρ πνευματική ευτροφία ανθίστασθαι

αυτῶν ποιεί και ακαθάρτοις πνεύμασι και της εν πλάνης δασκάλοις». **(Εις τους Ψαλμούς, κβ´)**

Και κλείνουμε το άρθρο με τα λόγια του «κατεξοχήν δογματολόγου» της Ορθόδοξης Εκκλησίας, τον Ιωάννη Δαμασκηνό...

Τα προσκυνούμε και τα αγκαλιάζουμε και τα καταφιλούμε και τα ασπαζόμαστε με τα μάτια και τα χείλη και την καρδιά, όπως επίσης και ολόκληρη την Παλαιά και Καινή Διαθήκη και τους λόγους των αγίων και διακεκριμένων πατέρων, ενώ τα αισχρά και βδελυρά και ακάθαρτα γραφόμενα των καταραμένων Μανιχαίων και των Ελλήνων και των άλλων αιρέσεων, τα αποστρεφόμεστε και τα απορρίπτουμε, επειδή περιέχουν ψεύτικα και μάταια πράγματα και έχουν εφευρεθεί για τη δόξα και χαρά του Διαβόλου και των δαιμόνων του.

(Άπαντα Ι. Δαμασκηνού, Περί εικόνων Β´ λόγος, ΕΠΕ 3, σ. 125, εκδόσεις Γρηγόριος Παλαμάς)

Διομήδης

Πηγές

1. Άπαντα Διαδόχου Φωτικής, «Γνωστικά Κεφάλαια», Φ. ΕΠΕ 9, εκδόσεις Γρηγόριος Παλαμάς.
2. Άπαντα Ιουστίνου, «Β´ Απολογία», ΕΠΕ 1, εκδόσεις Γρηγόριος Παλαμάς.
3. Άπαντα Κλήμη Αλεξανδρείας, «Στρωματείς», ΕΠΕ 3, εκδόσεις Γρηγόριος Παλαμάς.
4. Άπαντα Ευσεβίου Καισαρείας, «Εκκλησιαστική Ιστορία», ΕΠΕ 2, εκδόσεις Γρηγόριος Παλαμάς.
5. Ευσεβίου Καισαρείας, «Ευαγγελική Προπαρασκευή» (διαδίκτυο).
6. Άπαντα Βασιλείου Καισαρείας, «Προς τους νέους», ΕΠΕ 7, εκδόσεις Γρηγόριος Παλαμάς.
7. Άπαντα Βασιλείου Καισαρείας, «Εξαήμερος», ΕΠΕ 4, εκδόσεις Γρηγόριος Παλαμάς.
8. Άπαντα Βασιλείου Καισαρείας, «Προς τον Ευστάθιο Σεβαστηνό», ΕΠΕ 2, εκδόσεις Γρηγόριος Παλαμάς.
9. Άπαντα Γρηγορίου Παλαμά, «Λόγος υπέρ των ιερώς ησυχάζόντων» ΕΠΕ 2, εκδόσεις Γρηγόριος Παλαμάς.
10. Άπαντα Αναστασίου Σιναΐτη, «Οδηγός», Φ. ΕΠΕ 13 Α´, εκδόσεις Γρηγόριος Παλαμάς.
11. Άπαντα Γρηγορίου Νύσσης, «Ερμηνεία στο Άσμα Ασμάτων», ΕΠΕ 7, Γρηγόριος

Παλαμάς.

12. Άπαντα Γρηγορίου Νύσσης, «Εις τον βίο του Μωυσέως», ΕΠΕ 9, εκδόσεις Γρηγόριος Παλαμάς.

13. Άπαντα Ιωάννη «Χρυσοστόμου», «Ομιλίες εις την Α΄ Κορινθίους», ΕΠΕ 18, εκδόσεις Γρηγόριος Παλαμάς.

14. Άπαντα Ιωάννη «Χρυσοστόμου», «Εις τον μακάριον Βαβύλαν», ΕΠΕ 34, εκδόσεις Γρηγόριος Παλαμάς.

15. Άπαντα Γρηγορίου «Θεολόγου», «Εις τον Ήρωνα τον φιλόσοφο», ΕΠΕ 3, εκδόσεις Γρηγόριος Παλαμάς.

16. Άπαντα Μακαρίου Αιγυπτίου, «Πνευματικές Ομιλίες», Φ. ΕΠΕ 7, εκδόσεις Γρηγόριος Παλαμάς.

17. Άπαντα Τατιανού, «Λόγος προς Έλληνας», Απολογητές ΕΠΕ 2, εκδόσεις Γρηγόριος Παλαμάς.

18. Άπαντα Θεόφιλου Αντοχείας, «Προς Αυτόλυκο», ΕΠΕ 2, εκδόσεις Γρηγόριος Παλαμάς.

19. Άπαντα Αθανασίου Αλεξανδρείας, «Περί ενανθρωπήσεως», ΕΠΕ 1, εκδόσεις Γρηγόριος Παλαμάς.

20. Άπαντα Αθανασίου Αλεξανδρείας, «Κατά Αρειανών Α΄», ΕΠΕ 2, εκδόσεις Γρηγόριος Παλαμάς.

21. Άπαντα Αθανασίου Αλεξανδρείας, «Προς Μαρκελλίνο», ΕΠΕ 5, εκδόσεις Γρηγόριος Παλαμάς.

22. Άπαντα Μαξίμου Ομολογητού, «Ερωταποκρίσεις», Φ. ΕΠΕ 14 Α, εκδόσεις Γρηγόριος Παλαμάς.

23. Άπαντα Μαξίμου Ομολογητού, «Εις τον βίον του Μάξιμου», ΕΠΕ 15 Γ, εκδόσεις Γρηγόριος Παλαμάς.

24. Άπαντα Φωτίου, «Μυριόβιβλος», ΕΠΕ 5, εκδόσεις Γρηγόριος Παλαμάς.

25. Άπαντα Αποστολικών Πατέρων- Αποστολικές Διαταγές, ΕΠΕ 1, εκδόσεις Γρηγόριος Παλαμάς.

26. Άπαντα Κυρίλλου Αλεξανδρείας, «Ερμηνεία στον Ησαία», ΕΠΕ 17, εκδόσεις Γρηγόριος Παλαμάς.

27. Κυρίλλου Αλεξανδρείας, «Εις το κατά Ιωάννην ευαγγέλιο» (διαδίκτυο).

28. Κυρίλλου Αλεξανδρείας, «Εις τους Ψαλμούς» (διαδίκτυο).

29. Άπαντα Ιωάννη Δαμασκηνού, «Περί εικόνων Β΄ λόγος», ΕΠΕ 3, εκδόσεις Γρηγόριος Παλαμάς.

30. Σωκράτης ο Σχολαστικός, «Εκκλησιαστική Ιστορία» (διαδίκτυο).

31. Θεοδώρητος Κύρου, «Εκκλησιαστική Ιστορία» (διαδίκτυο).

32. Νείλος, «Ασκητικός λόγος», εκδόσεις «Το περιβόλι της Παναγίας», τ. Α΄.

33. Ι. Ρωμανίδης, «Το προπατορικό αμάρτημα», εκδόσεις Πουρναρά.

34. Ι. Ρωμανίδης, «Πατερική Θεολογία», εκδόσεις Παρακαταθήκη.

35. Επιφάνειος Θεοδωρόπουλος, «Άρθα- μελέτες- επιστολές», τ. Α΄.

36. Στ. Παπαδόπουλος, «Πατρολογία», τ. Α΄, εκδόσεις Παρουσία.

37. Γ. Κορδάτος, «Ακμή και παρακμή του Βυζαντίου», εκδόσεις Μπουκουμάνη.
38. Χ. Ανδρούτσος, «Δογματική».